

A. Vulić – Prtorić
Odjel za psihologiju
Sveučilište u Zadru

PSIHOMETRIJSKA VALIDACIJA UPITNIKA OBRAMBENIH STILOVA DSQ-40 – PRELIMINARNO ISTRAŽIVANJE

SAŽETAK

U radu je prikazan postupak provjere nekih psihometrijskih karakteristika *Upitnika obrambenih stilova (DSQ-40)*. Metrijski pokazatelji ispitani su na uzorku od 120 ispitanika, studenata Sveučilišta u Zadru, koji su ispunili DSQ-40 i Derogatisov *Kratki inventar simptoma (BSI)*.

Upitnik obrambenih stilova (DSQ-40) sadrži 40 tvrdnji koje opisuju 20 obrambenih mehanizama i 3 dominantna obrambena stila (zreli, neurotični i nezreli). Opisi obrambenih mehanizama u DSQ-40 usklađeni su s nomenklaturom u *Ljestvici obrambenog funkcioniranja* u DSM-IV klasifikaciji.

Provjerom metrijskih karakteristika dobiveni su nalazi vrlo slični rezultatima dobivenim u istraživanjima s upitnikom DSQ-40 u drugim zemljama: koeficijenti pouzdanosti su relativno niski (Cronbach alfa koeficijent za subskalu zrelih mehanizama iznosi 0,52, za subskalu neurotskih mehanizama 0,50, a nezrelih 0,71). Faktorska struktura dobivena u ovom istraživanju također se razlikuje od originalne, ali je u skladu s nalazima dobivenim u drugim zemljama. Naime, čini se da se grupiranje čestica u ovom upitniku može bolje objasniti dvofaktorskom (zreli i nezreli obrambeni stil) nego trofaktorskom solucijom (zreli, neurotični, nezreli obrambeni stil).

Utvrđene su statistički značajne, pozitivne korelacije između svih dimenzija na *Kratkom inventaru simptoma (BSI)* i obrambenih mehanizama iz skupine nezrelog obrambenog stila. Pri tome su autistične fantazije značajan prediktor za sve aspekte psihopatologije, osim somatizacije.

Ključne riječi: Upitnik obrambenih stilova DSQ-40

UVOD

Ispitivanje mehanizama koji pojedincu omogućavaju prilagodbu na različite vanjske i unutrašnje napetosti i promjene od izuzetne je važnosti za kliničku procjenu, te praćenje određenih zdravstvenih i psiholoških posljedica. Način na koji se ljudi nose s određenim neugodama, napetostima, stresnim životnim događajima, tragedijama, oblici suočavanja koje koriste u takvim situacijama, te pozitivni ili pak negativni ishodi tih situacija od sedamdesetih godina prošlog stoljeća osobito su zanimljivi istraživačima u području psihologije ličnosti, kliničke i socijalne psihologije. S porastom interesa rastao je i zahtjev za sve boljom operacionalizacijom konstrukata kojima se opisuju ti adaptacijski procesi, a koji su često pod različitim nazivom proučavani u različitim teorijskim okvirima.

Premda postoje brojne nejasnoće i nekonzistentnosti u istraživanjima sve su češći pokušaji da se empirijskim putem postignu što bolji rezultati na ovom području, osobito u operacionalizaciji obrambenih mehanizama i strategija suočavanja (Cramer, 1998). I dok su pedesetih i šezdesetih godina prošlog stoljeća obrambeni mehanizmi kao nesvjesni, pa stoga i teško mjerljivi konstrukti, izuzetno rijetko bili predmet interesa akademske psihologije, početkom devedesetih godina, koncept mehanizma obrane postaje sve zanimljiviji znanstvenicima i pokušaji empirijske provjere ovog konstrukta su sve brojniji. Nasuprot klasičnom psihoanalitičkom poimanju obrambenih mehanizama koje je direktno bilo povezano s teorijom nagona i prema kojem obrambeni

mehanizmi prvenstveno štite osobu od neprihvatljivih želja i impulsa, u suvremenim istraživanjima i teorijama obrambeni mehanizmi imaju funkciju očuvanja samopoštovanja i zaštite osobe od doživljavanja preplavljajućih neugodnih emocija (Zeigler-Hill i Pratt, 2007). Ovaj proces je osobito zanimljiv i teoretičarima jer se radi o konstruktima koji potječu iz različitih teorijskih paradigmi – obrambeni mehanizmi iz psihodinamske, a strategije suočavanja iz kognitivne.

Prema tradicionalnim stajalištima obrambeni mehanizmi i strategije suočavanja su potpuno različiti konstrukti - obrane nesvjesni, rigidni i nenamjerni, a strategije svjesni, fleksibilni i namjerni procesi (Cramer 1998). No, i jedni i drugi imaju puno toga zajedničkog - javljaju kod svih ljudi, mogu se razlikovati s obzirom na njihovu adaptivnost i neadaptivnost, tijekom života pokazuju razvojne trendove od manje zrelih i neadaptivnih ka zrelijim i adaptivnijim (Cramer, 2001; Bouchard i Theriault, 2003). Također, može ih se promatrati na kontinuumu pri čemu su obrambeni mehanizmi nesvjesni, automatski oblici emocionalne regulacije koji se nalaze na prijelazu od urođenih crta temperamenta do naučenih strategija suočavanja (Steiner i sur. 2001).

U hijerarhijskom modelu procesa prilagodbe Norme Hann (prema Lazarus i Folkman, 2004; Cramer, 1998, 2001; Vaillant, 2000) obrambeni mehanizmi imaju svoje mjesto u tom procesu s obzirom na razinu svjesnosti. Autorica govori o 3 razine: na najvišoj razini adaptivnosti nalaze se strategije suočavanja kao svjesni, fleksibilni i svrhoviti načini prilagodbe; na drugoj su mehanizmi obrane kao rigidni i

negirajući načini prilagodbe koji su usmjereni na smanjenje anksioznosti; na trećem stupnju je prilagodba u obliku fragmentacije koja se manifestira iskripljavanjem unutrašnje realnosti, automatiziranim i ritualnim reakcijama i iracionalnošću.

Pojam obrambenih mehanizama predstavlja jedan od najvažnijih psihoanalitičkih doprinosa razumijevanju psihologije čovjeka. Sigmund Freud, autor ovog konstrukta, otkrivao je obrambene mehanizme postepeno, tijekom svog dugogodišnjeg rada s pacijentima. Nakon njegove smrti, obrambene mehanizme je obradila i detaljno opisala njegova kćer Anna Freud u knjizi pod naslovom *Ego i obrambeni mehanizmi* (objavljena 1936. godine). Psihoanalitičari opisuju obrambene mehanizme kao nesvjesne procese iskripljavanja realnosti koji pojedinca štite od anksioznosti i koji su uvijek u manjoj ili većoj mjeri neki oblik samozavaravanja. Prema DSM-IV klasifikacijskom sustavu *obrambeni mehanizmi (ili prilagodbeni načini) su automatski psihološki procesi koji štite osobu od anksioznosti i od svijesti o unutarnjim ili vanjskim opasnostima ili stresorima* (APA, 1996, str. 769).

Obrambeni mehanizmi pomažu prilagodbi i premda ih se često opisuje u vezi s različitim psihičkim tegobama, oni nemaju nužno patološke konotacije. Dapače, autori poput Vaillanta i Cramer smatraju da su mehanizmi obrane sastavni dio normalnog razvoja svake osobe, te da su zreli mehanizmi zdravi i adaptivni i da kao takvi predstavljaju najbolje prediktore psihološkog i tjelesnog zdravlja (Vaillant, 2000; Cramer 2001). Tek kada postanu životni stil izbjegavanja suočavanja s realnošću i

kada više ne uspijevaju držati anksioznost pod kontrolom, javljaju se psihički poremećaji.

Od Freudovog opisa represije kao prvog obrambenog mehanizma pa sve do danas, kada se navode liste od preko 40 različitih obrana, može se uočiti napredak u opisivanju i nomenklaturi obrambenih mehanizama. Lista od 27 obrambenih mehanizama i njihova opisa postaje sastavni dio *Ljestvice obrambenog funkcioniranja* u DSM-IV. Na temelju empirijskih i koncepcijskih nalaza ti su mehanizmi s obzirom na stupanj prilagodbe grupirani u 7 obrambenih razina: visoki stupanj prilagodbe, razina psihičke inhibicije, razina manjeg izobličavanja slike, razina nepriznavanja, razina većeg izobličavanja slike, razina akcije, razina pogrešne obrambene regulacije (APA, 1996, str. 769-775).

U hijerarhijskom modelu Georga E. Vaillanta (2000) obrambeni mehanizmi su također raspoređeni s obzirom na njihovu prilagodljivost i zrelost i to u 4 razine. Na najvišoj su razini zreli mehanizmi (poput sublimacije, altruizma, supresije, anticipacije i humora), zatim slijede neurotički mehanizmi (npr. intelektualizacija, represija i obrnuta reakcija), treća razina su nezreli mehanizmi (poput maštanja, projekcije, hipohondrije i pasivno-agresivnog ponašanja), dok su na najnižoj razini psihotični mehanizmi (poput nijekanja ili negiranja vanjske realnosti, iskripljavanja i deluzijskih projekcija).

Vaillantove postavke do danas su potvrđene u brojnim istraživanjima. Tako se pokazalo da su nezreli mehanizmi obrane povezani s lošom prilagodbom i različitim psihopatološkim sindromima poput

aleksitimije, poremećajima osobnosti i depresijom (Watson, 2002; Besser, 2004; Shinha i Watson, 2004; Bond, 2004; Chavez-Leon i sur. 2006). Dodatna podrška hijerarhijskom modelu leži u dinamičkoj prirodi obrambenih mehanizama. Naime, kada osobe koje imaju određene psihičke tegobe počnu doživljavati napredak i poboljšanje, to je praćeno i promjenama u obrambenim stilovima i to od dominantno nezrelih do sve češćeg korištenja zrelih obrambenih mehanizama (Bond i Perry, 2004; Blaya i sur. 2006). Dodatna podrška i značajnost hijerarhijskog modela naglašena je istraživanjima koja su slijedila nakon uvođenja obrambenih mehanizama u DSM-IV gdje se spajanje teorijskih i kliničkih informacija pokazalo izuzetno značajnim za dijagnostičku proceduru).

U istraživanjima na ovom području do danas su korištene različite mjere – od prikaza slučaja, projekivnih tehnika (najčešće Testa tematske apercepcije), pokazatelja u različitim inventarima ličnosti (npr. skale obrambenih stilova u MMPI) i upitnika samoprocjene, pa sve do mjera fiziološke reaktivnosti (Cramer, 2003). Jedno od prvih sustavnih istraživanja u okviru psihodinamskog pristupa predstavlja rad Vaillanta (Soldz i Vaillant, 1998; Vaillant, 2000) koji je koristio metode studije slučaja i intervjuja kako bi tijekom nekolikodesetljeća pratio velike skupine ispitanika. Na temelju prikupljenih podataka Vaillant je slikovito i jasno prikazao adaptacijske stilove pomoću kojih su se ispitanici suočavali sa različitim životnim tegobama. Također se pokazalo da se tijekom života obrambeni stilovi mijenjaju od nezrelih prema zrelima, te da osobe koje se koriste nezrelim obranama same sebe

procjenjuju manje uspješnima u poslovnom i obiteljskom životu. Premda su dobiveni podaci bili od neprocjenjive važnosti za buduća istraživanja, nametnula se potreba ispitivanja obrambenih mehanizama pouzdanijim mjerama.

Tako je nastao čitav niz instrumenata poput Inventara obrambenih mehanizama (*Defense Mechanism Inventory – DMI*, Gleser i Ihilevich, 1969; prema Cramer, 1988) sastoji se od 10 priča koje opisuju različite konfliktne situacije, a ispituju 5 klastera obrambenih mehanizama (okretanje protiv sebe, okretanje protiv drugih, projekcija, obrtanje i principalizacija); zatim projekivni Test obrambenih mehanizama (*The Defense Mechanism Test DMT*, Kragh, 1955; prema Ekehammar i sur. 2005) koji se sastoji od slika poput onih u TAT koje izazivaju anksioznost, a koje se prikazuju preko tahistoskopa s postepenim povećanjem vremena ekspozicije od 5 ms (subliminalno) do 2000 ms (supraliminalno). Od ispitanika se traži da verbalizira ili nacrtava ono što je vidio na slici, a pitanjima se pokušava identificirati 10 obrambenih mehanizama (represija, izolacija, poricanje, reaktivna formacija, identifikacija s agresorom, okretanje agresije prema sebi, introjeksijska projekcija, regresija).

Među danas dostupnim instrumentima često se koristi Skala procjene obrambenih mehanizama (*Defense Mechanisms Rating Scales - DMRS*) (Perry i sur. 1990; prema San Martini i sur. 2004) koja se sastoji od procjene intervjuja snimljenih na video vrpci. Premda je pokazala visoku pouzdanost, kako u originalnoj verziji, tako i u prijevodima u drugim zemljama, osnovna prepreka u korištenju ove skale

je u tehničkim uvjetima za provođenje procjene, te potrebi za procjenjivačima koji će biti trenirani za ovaj oblik procjene.

Indeks životnih stilova (*Life Style Indeks LSI*, Plutchik i sur. 1979, prema Ekehammar i sur. 2005) konstruiran je na temelju Plutchikove teorije emocija i pretpostavci da su različite emocije povezane s određenim obrambenim mehanizmima, npr. premještanje je povezano s ljutnjom, kompenzacija s tugom, i sl.

Premda navedene tehnike uspješno odgovorile na neke vrlo zahtjevne istraživačke zadatke, njihova pouzdanost i potreba za educiranim i iskusnim ispitivačima često je otežavala sam postupak istraživanja. S druge strane, korištenje upitnika samoprocjene za ispitivanje procesa koji su po svojoj prirodi nesvjesni činilo se u najmanju ruku nelogično i u suprotnosti s klasičnim psihoanalitičkim tumačenjem koncepta obrana.

Tako autori jednog od najpoznatijeg i najviše korištenog upitnika obrambenih stilova (Bond 2004; Bond i Perry, 2004) kažu da ima više argumenata za nego protiv korištenja upitnika. Smatraju da većina ljudi može pouzdano opisati svoje mehanizme obrane budući da se ti mehanizmi manifestiraju kroz misli, ponašanja i aktivnosti i svaka osoba ih se može prisjetiti kada razmišlja o svojim reakcijama u nekim situacijama u svojoj bližjoj i daljnjoj prošlosti. Drugačija je situacija s nesvjesnim emocijama, stanjima i procesima koji se događaju u ovom trenutku i koji su dostupni samo dubljim psihološkim analizama. Nadalje, situacije u kojima osoba doživi nedjelotvornost nekih svojih ponašanja koji služe kao mehanizmi obrane, mogu

je učiniti svjesnijom načina na koje se štiti od neželjenih i neugodnih osjećaja i poriva. Treba također imati na umu da korištenja određenih mehanizama ostavlja dubok trag na ponašanju i stavovima neke osobe koji su uočljivi drugim ljudima (San Martini i sur., 2004), te da komentari i reakcije drugih na ta ponašanja i stavove mogu povećati svijest o vlastitim obrambenim mehanizmima. U tom smislu upitnici na određeni način ispituju *svjesne aspekte* obrambenih mehanizama i potiču osobe da izraze svoje specifične načine nošenja s konfliktima i stresorima.

1983. godine Bond (Bond 2004; Bond i Perry, 2004) je napravio prvu verziju DSQ upitnika s ciljem da mjeri hijerarhiju ego mehanizama obrane temeljenu na psihoanalitičkoj teoriji i Vaillantovom hijerarhijskom modelu. Metodom faktorske analize dobivena su 4 obrambena stila koji su se ponešto razlikovali od originalnih teorijskih postavki Vaillanta. Te stileve su nazvali: 1) maladaptivni stil (koji se sastoji od acting-outa, pasivno-agresivnog ponašanja, povlačenja, projekcije i inhibicije); osobe koje koriste ovaj stil pokazuju temeljnu nesposobnost suočavanja sa vanjskim i unutrašnjim stresorima jer ne koriste akcije i ponašanja za svoju vlastitu dobrobit; 2) stil izobličavanja slike (sastoji se od omnipotencije – devaluacije, splittinga, primitivne idealizacije) a osobe koje koriste taj obrazac u osnovi raščlanjuju sliku o sebi ili sliku o drugima u ekstremne kategorije izbjegavajući cjelovit pogled na realnost koji bi se mogao pokazati kao vrlo stresan; 3) stil samožrtvovanja uključuje mehanizme poput pseudoaltruizma i reaktivne formacije; osobe koje koriste ovaj stil sklone su poricati vlastite potrebe i više se usmjeravati na to kako da udovolje

drugima; 4) adaptivni stil uključuje sublimaciju, humor i supresiju, a osobe koje ga koriste sposobne su neugodne emocije izbjeći na način da se usmjere na smiješnu stranu situacije ili pak usmjeravajući te emocije u nešto konstruktivno i kreativno.

Do danas, ovaj je upitnik doživio promjene i poboljšanja kroz brojna istraživanja i te pokušaje da bude što kompatibilniji s važećim psihijatrijskim klasifikacijskim sustavima (za pregled vidi San Martini i sur., 2004; Bond 2004; Bond i Perry, 2004), ali i da bude osjetljiv za različite demografske čimbenike (Eriksen i sur. 1997; Watson i Shinha, 1998; La Cour, 2002; Hayashi i sur. 2004; Blaya i sur. 2004; . U različitim verzijama (dužim od 88 čestica, zatim 72 i 67, te kraćim od 40 čestica) upitnik je korišten u velikom broju istraživanja u kojima se pokušalo utvrditi povezanost između pojedinih obrambenih mehanizama i psihopatoloških simptoma i poremećaja (Watson, 2002; Besser, 2004; Shinha i Watson, 2004; Bond, 2004;). Također, upitnik se pokazao korisnim u praćenju ishoda različitih psihoterapijskih tretmana (Bond i Perry, 2004).

U ovom istraživanju primijenjen je upitnik DSQ-40 autora Andrews, Singh i Bond (1993) od 40 čestica koji predstavlja skraćenu verziju originalnog upitnika DSQ. Pri modifikaciji originalnog upitnika Andrews i suradnici su vodili računa da tvrdnje u DSQ-40 što više korespondiraju s opisima obrambenih mehanizama u tada važećoj DSM-III-R klasifikaciji. Tako su dobili listu od 40 tvrdnji koje opisuju 20 obrana (po dvije za svaku obranu), a tih 20 obrana je podijeljeno u 3 osnovne skupine

(obrambena stila) utvrđene faktorsko analitičkim postupkom:

Upitnik se najčešće koristi u svrhu diskriminiranja normalne i kliničke populacije, pri čemu nezreli i neurotični obrambeni mehanizmi najviše koreliraju s različitim aspektima psihopatologije i problemima u svakodnevnom funkcioniranju, dok zreli mehanizmi obrane pozitivno koreliraju s psihološkom dobrobiti.

CILJ

Cilj ovog istraživanja bio je ispitivanje metrijskih karakteristika upitnika DSQ-40 u uzorku ispitanika u Hrvatskoj. Upitnik je do danas primjenjivan u velikom broju zemalja i pri tome je pokazao nekonzistentne psihometrijske karakteristike, stoga se željelo ispitati kakvi će se rezultati dobiti za hrvatsku verziju DSQ-40. Na taj način provjerila bi se opravdanost korištenja ovog mjernog instrumenta u našim uvjetima.

METODOLOGIJA

Ispitanici

U istraživanju je sudjelovalo 120 ispitanika, od toga 75 studentica i 45 studenata različitih studijskih grupa Sveučilištu u Zadru, u dobi od 19 do 24 godina (M=20,63; SD=1,12).

Mjerni instrumenti

Upitnik obrambenih stilova DSQ-40 (*Defense Style Questionnaire*) autora Andrews i suradnika (Andrews, Pollock i Stewart, 1989; Andrews, Singh i Bond, 1993) je upitnik samoprocjene

kojim se ispituju svjesni aspekti 20 obrambenih mehanizama (po 2 čestice za svaki mehanizam) koji su grupirani u 3 skupine specifičnih obrambenih stilova: zreli, nezreli i neurotični. Svakoj čestici DSQ-40 pridružena je ljestvica od 9 stupnjeva u rasponu od 1 (*uopće se ne slažem*) do 9 (*u potpunosti se slažem*).

Upitnikom se dobivaju informacije o 20 obrambenih mehanizama i 3 osnovna obrambena stila. Individualni rezultat dobiva se računanjem prosječne vrijednosti zbroja dvije čestice koje opisuju svaki od 20 navedenih obrambenih mehanizama, odnosno prosječne vrijednosti zbroja obrambenih mehanizama koji opisuju svaki od 3 navedena obrambena stila.

1. zrele obrane (4 obrane, 8 čestica): sublimacija, humor, anticipacija, supresija

2. neurotske obrane (4 obrane, 8 čestica): negiranje, pseudoaltruizam, idealizacija, reaktivna formacija;

3. nezrele obrane (12 obrana, 24 čestice): projekcija, pasivna agresija, acting out, izolacija, devaluacija, autistična fantazija, poricanje, premještanje, disocijacija, splitting, racionalizacija, somatizacija.

Kratki inventar simptoma BSI (*Brief Symptom Inventory*) autora Derogatisa (1993) je upitnik samoprocjene kojim se mjere trenutačni simptomi nelagode izazvane stresnim životnim situacijama. Nastao je skraćivanjem poznatog Derogatisovog upitnika SCL-90-R, a sastoji se od 53 čestice koje mogu ukazivati na psihološke simptome psihijatrijskih pacijenata i zdravih osoba u općoj populaciji. Procjena se vrši na ljestvici od 5 stupnjeva u rasponu od 0 (nimalo)

do 4 (vrlo mnogo). Upitnikom se mjeri 9 dimenzija simptoma: somatizacija, opsesivna kompulzivnost, osjetljivost u međuljudskim odnosima, depresija, anksioznost, neprijateljstvo ili hostilnost, fobičnost, paranoidne ideje i psihoticizam. Utvrđene su zadovoljavajuće pouzdanosti tipa unutarne konzistencije u rasponu od 0,71 za subskalu psihoticizma do 0,85 za subskalu depresije.

Postupak

Uz odobrenje autora i upute o postupku prevođenja, skala DSQ-40 je prevedena na hrvatski jezik. Ispitivanje su provodili diplomirani psiholozi i apsolventi psihologije Sveučilišta u Zadru, a u sklopu jednog opsežnijeg istraživanja. Ispitivanje je bilo grupno, u vrijeme redovite nastave, a na samom početku ispitanicima je objašnjena svrha istraživanja. Ispitivanje je bilo anonimno, bez vremenskog ograničenja.

REZULTATI

Podaci prikupljeni u ovom istraživanju obrađeni su pomoću kompjutorskog programa Statistica verzija 6.0.

U provjeri psihometrijskih karakteristika upitnika DSQ-40 primijenjeni su postupci koje preporučaju autori (Andrews, Pollock i Stewart, 1989; Andrews, Singh i Bond, 1993), a koji su do sada korišteni i pri provjeri u drugim zemljama (Portugalu, Japanu, Danskoj, Australiji, Italiji, Kanadi, i dr.).

Budući da se rezultat za svaki obrambeni mehanizam izražava kao prosječna vrijednost rezultata na 2 čestice, autori preporučuju izračunavanje

pouzdanosti na razini tri obrambena stila. Stoga su izračunati koeficijenti unutarnje pouzdanosti Cronbach alpha za svaku subskalu i iznose redom: za subskalu zrelih mehanizama 0,52, za subskalu neurotskih mehanizama 0,50, a nezrelih 0,71. Slični rezultati dobiveni su i u dosadašnjim istraživanjima, premda su ove vrijednosti bile nešto veće u većim uzorcima. Na primjer, Zeigler-Hill i Pratt (2007) u uzorku od 617 ispitanika prosječne dobi 19 godina (SD=2,94) su utvrdili koeficijente Cronbach alpha za subskalu zrelih mehanizama od 0,59, za neurotske 0,54, a nezrele 0,80. U istraživanju koje je proveo Chan (1997) u uzorku od 490 adolescenata u dobi od 14 do 21 godine (SD=1,37) dobiveni su Cronbach alpha koeficijenti za subskalu zrelih mehanizama od 0,42, za neurotske 0,38, a nezrele 0,72. Niski koeficijenti pouzdanosti uglavnom su utvrđeni za subskale zrelih i neurotskih obrambenih stilova koje obuhvaćaju samo po 4 obrambena mehanizma i to se navodi kao jedan od najvećih razloga dobivenih rezultata.

Pearsonovim koeficijentima korelacije utvrđena je veličina povezanosti između originalno definiranih obrambenih stilova, te je dobivena značajna povezanost između zrelih i neurotskih obrana ($r= 0.41$, $p<0.05$), značajna, ali niža korelacija između neurotskih i nezrelih ($r= 0.30$, $p<0.05$), te zrelih i nezrelih obrana ($r= 0.28$, $p<0.05$). Niske korelacije ukazuju

na relativnu međusobnu nezavisnost pojedinih obrambenih stilova.

Pri provjeri faktorske valjanosti upitnika autori preporučuju primjenu faktorske analize na glavne komponente uz Varimax rotaciju sa 3 zadana faktora. Pri tome je važno napomenuti da u faktorsku analizu ne ulazi rezultat dobiven na svih 40 čestica, već rezultat dobiven na 20 obrambenih mehanizama. U tablici 1 prikazani su rezultati provedenih faktorskih analiza rezultata dobivenih u našem uzorku. Prvo je napravljena faktorska analiza na 3, a zatim i na 2 zadana faktora.

Kao što se može primijetiti, u faktorskoj analizi sa 3 zadana faktora, čestice zrele obrane i dio neurotskih obrana čine jedan faktor, dok su se obrane iz skupine nezrelih stilova podijelile u 2 faktora. Prvi faktor objašnjava ukupno 13,28% varijance i na njemu dominantno zasićenje imaju uglavnom nezreli mehanizmi, te 2 neurotska koja ujedno imaju visoka zasićenja i na drugom faktoru. Drugi faktor objašnjava 11,96% zajedničke varijance i sastoji se od svih zrelih i 3 od 4 neurotska mehanizma. Na trećem faktoru značajna zasićenja imaju čestice kojima se ispituju nezreli obrambeni mehanizmi, ali također izuzetno visoko zasićenje (0,549) ima i mehanizam koji originalno pripada zrelim obranama - supresija.

Tablica 1. Rezultati faktorske analize čestica Upitnika obrambenih stilova DSQ-40 (N = 120) – navedena su faktorska zasićenja veća od 0,30

Faktorska zasićenja

		Tro-faktorska solucija				Dvo-faktorska solucija		
OBRAMBENI MEHANIZMI		F1	F2	F3	h ²	F1	F2	h ²
ZRELI	Sublimacija		0,552		0,349		0,574	0,348
	Humor		0,687		0,517		0,631	0,408
	Anticipacija		0,376		0,204		0,402	0,202
	Supresija		0,312	0,549	0,433		0,300	0,072
NEUROTSKI	Negiranje	0,329			0,211		0,306	0,211
	Pseudoaltruizam	0,443	0,471		0,551		0,575	0,337
	Idealizacija		0,551		0,350		0,584	0,346
	Reaktivna formacija		0,602		0,372		0,569	0,333
NEZRELI	Projekcija	0,485			0,248	0,401		0,199
	Pasivna agresija	0,547			0,347	0,567		0,326
	Acting out	0,335			0,329	0,476		0,290
	Izolacija	0,476		0,544	0,420	0,603		0,370
	Devaluacija	0,404		0,319	0,332	0,575		0,331
	Autistične fantazije			0,466	0,428	0,624		0,418
	Poricanje			0,481	0,286	0,300		0,106
	Premještanje			0,501	0,297	0,469		0,220
	Disocijacija			0,587	0,356	0,355		0,129
	Splitting ili raščlanjivanje	0,443			0,226	0,300		0,143
	Racionalizacija		0,470		0,235		0,482	0,234
	Somatizacija	0,756			0,581	0,575		0,388
	<i>Karakteristični korijen:</i>		2,65	2,39	2,03		2,85	2,56
<i>%</i>		13,28	11,96	10,16		14,27	12,81	

Prema dobivenoj faktorskoj strukturi može se zaključiti da rezultati dobiveni u ovom uzorku nisu u skladu s teorijskim pretpostavkama autora upitnika DSQ-40. Andrews i suradnici

(1989) su analizom glavnih komponenti dobili 3 latentne dimenzije koje su opisali kao zreli, neurotski i nezreli obrambeni stil. Međutim, u istraživanjima koja su slijedila, pokazalo se da faktorska struktura DSQ-40 nije

stabilna i da postoji mogućnost da se radi o dvodimenzionalnom predmetu mjerenja pri čemu se zreli i neurotski mehanizmi nalaze na jednom faktoru, a nezreli na drugom. Stoga je i na rezultatima u ovom istraživanju ponovljena faktorska analiza sa 2 zadana faktora, koja je potvrdila navedene nalaze. Treba uočiti da u oba slučaja racionalizacija ima visoko zasićenje na faktoru zrelih obrambenih stilova, pa bi u budućim istraživanjima trebalo obratiti pažnju na tvrdnje koje opisuju taj obrambeni mehanizam (*Nalazim dobre razloge za sve što radim i Uvijek postoje dobri razlozi kada stvari ne idu po mome*).

Na probleme sa ponavljanjem originalne faktorske strukture upozorili su već i istraživači koji su koristili DSQ-88. I u tim ispitivanjima uglavnom je konzistentan nalaz bio dobivanje 2 jasno prepoznatljiva faktora – zrelih i nezrelih obrambenih mehanizama (San Martini i sur. 2004).

Jedno od mogućih tumačenja dobivenih rezultata može biti vezano za uzorak na kojem je istraživanje provedeno: radi se o ne-kliničkoj skupini studenata koji osim toga predstavljaju i specifičnu dobnu skupinu (raspon dobi je 19 do 24 godine). Ne može se zanemariti da je većina ispitanika u ovom uzorku u životnoj dobi kada mladi ljudi općenito doživljavaju brojne promjene na tjelesnom, socijalnom i emocionalnom planu, a koje posljedično pridonose povremenoj emocionalnoj nestabilnosti, privremenoj regresiji (uslijed separacija) ili pak onipotentnom načinu razmišljanja. Sve to rezultira u podjednakom korištenju i zrelih i nezrelih i neurotičnih

obrambenih mehanizama, što se onda moglo odraziti i na nejasnu faktorsku strukturu u kojoj se vidi mješavina različitih obrambenih mehanizama na pojedinom faktoru.

Nadalje, DSQ je originalno napravljen za ispitivanje kliničke populacije. Trijsburg i suradnici (2000) su utvrdili da se na temelju ukupnog rezultata na upitniku može uspješno razlikovati skupine kliničkih od nekliničkih ispitanika. Shinha i Watson (2004) su ispitivali povezanost između kategorija poremećaja osobnosti, rezultata na upitniku MMPI i DSQ-40 i utvrdili značajnu pozitivnu korelaciju između poremećaja osobnosti i nezrelih obrambenih stilova, te značajnu negativnu korelaciju između poremećaja osobnosti i zrelih obrambenih stilova. Blaya i suradnici (2006) utvrdili su značajnu razliku u korištenju neurotičkih i nezrelih mehanizama u pacijenata s paničnim, opsesivno kompulzivnim i velikim depresivnim poremećajem u odnosu na zdrave ispitanike. Također se pokazalo da depresivni pacijenti najčešće koriste projekciju, panični sublimaciju, a opsesivno kompulzivni acting out. Nalaz značajan za kliničare je da svaka dijagnoza ima svoj specifični obrazac obrambenih mehanizama (Bond, 2004). No, to ujedno i otežava utvrđivanje stabilne faktorske strukture u različitim uzorcima.

U ovom istraživanju također je ispitana povezanost pojedinih obrambenih mehanizama i stilova sa simptomima psihopatologije, a sa svrhom provjere konvergentne valjanosti upitnika DSQ-40 (Tablica 2).

Tablica 2. Koeficijenti korelacije između zrelih, neurotskih i nezrelih obrambenih stilova (DSQ-40) i pojedinih aspekata psihopatoloških simptoma (BSI), (N=120)

BSI \ DSQ-40	ZRELI	NEUROTICNI	NEZRELI
<i>Somatizacija</i>	-0,10	0,17	0,34*
<i>Opsesivno – kompulzivnost</i>	-0,00	0,14	0,44*
<i>Osjetljivost</i>	-0,11	0,16	0,38*
<i>Depresija</i>	-0,02	0,04	0,47*
<i>Anksioznost</i>	0,07	0,21*	0,48*
<i>Neprijateljstvo (hostilnost)</i>	-0,03	0,03	0,44*
<i>Fobičnost</i>	0,02	0,20*	0,45*
<i>Paranoidnost</i>	-0,02	0,20*	0,42*
<i>Psihoticizam</i>	0,10	0,17	0,40*

*p<0,05

Dobivene su statistički značajne, pozitivne korelacije između svih dimenzija na *Kratkom inventaru simptoma* (BSI) i obrambenih mehanizama iz skupine nezrelog obrambenog stila, što znači da oni ispitanici koji koriste nezrele mehanizme obrane ujedno imaju više različitih simptoma psihopatologije. Sve dimenzije psihopatologije na upitniku BSI značajno su povezane sa nezrelim stilom (korelacije se kreću od 0,34 za somatizaciju do 0,48 za anksioznost), a simptomi anksioznosti, fobičnosti i

paranoidnosti su dodatno povezani i s neurotskim obrambenim stilom.

Da bi se utvrdio doprinos pojedinih obrambenih mehanizama objašnjenju simptoma mjenjenih *Kratkom inventaru simptoma* (BSI) provedene su **stupnjevite regresijske analize** (Tablica 3). U prediktorski skup varijabli uključeno je 20 obrambenih mehanizama utvrđenih *Upitnikom obrambenih stilova* (DSQ-40). U zavisne, kriterijske varijable uvršteni su rezultati na 9 subskala psihopatoloških simptoma (BSI).

Tablica 3. Rezultati završnih koraka stupnjevite regresijske analize (backward) za pojedine aspekte psihopatoloških simptoma (BSI) s varijablama obrambenih mehanizama (DSQ-40) (značajni prediktori u jednadžbi) (N=120)

KRITERIJ	PREDIKTORI	BETA	t	p	
<i>Somatizacija</i>	Devaluacija	0,285	3,227	0,000	R=0.29 R²=0.08 F(1,118)= 10,42 p<0.001
<i>Opsesivno – kompulzivni simpt.</i>	Autistične fantazije	0,430	4,158	0,000	R=0.43 R²=0.18 F(1,118)= 26,76 p<0.000
<i>Osjetljivost</i>	Projekcija	0,371	4,684	0,000	R=0.53 R²=0.28 F(2,117)= 23,13 p<0.000
	Autistične fantazije	0,330	4,165	0,000	
<i>Depresija</i>	Izolacija	0,276	3,411	0,000	R=0.59 R²=0.35 F(2,117)= 31,97 p<0.000
	Autistične fantazije	0,428	5,288	0,000	
<i>Anksioznost</i>	Autistične fantazije	0,369	4,544	0,000	R=0.54 R²=0.28 F(2,117)= 23,68 p<0.000
	Somatizacija	0,300	3,700	0,000	
<i>Neprijateljstvo (hostilnost)</i>	Acting out	0,413	5,098	0,000	R=0.51 R²=0.26 F(2,117)= 20,54 p<0.000
	Autistične fantazije	0,229	2,837	0,000	
<i>Fobičnost</i>	Autistične fantazije	0,293	3,521	0,000	R=0.50 R²=0.25 F(2,117)= 19,99 p<0.000
	Somatizacija	0,338	4,066	0,000	
<i>Paranoidnost</i>	Projekcija	0,310	3,756	0,000	R=0.47 R²=0.22 F(2,117)= 16,41 p<0.000
	Autistične fantazije	0,306	3,706	0,000	
<i>Psihoticizam</i>	Projekcija	0,318	4,057	0,000	R=0.55 R²=0.30 F(2,117)= 24,94 p<0.000
	Autistične fantazije	0,399	5,098	0,000	

Kao što se u Tablici 3. može vidjeti svi značajni prediktori su iz skupine nezrelih obrambenih stilova. S obzirom na dobivene rezultate utvrđeno je da kombinacije devaluacije, autistične fantazije, projekcije, izolacije, somatizacije i acting outa predstavljaju naj snažnije prediktore psihopatologije. Pri tome su autistične fantazije značajan prediktor za sve aspekte psihopatologije, osim somatizacije. Autistične fantazije predstavljaju povlačenje u svijet mašte i

prekomjerno sanjarenje u situacijama stresa kao zamjenu za ljudske odnose, djelotvorniju akciju ili djelotvornije rješavanje problema. U DSQ-40 ovaj obrambeni mehanizam opisuju tvrdnje *Više me usrećuju moja maštanja nego moj stvarni život* i *Više stvari riješim u svojim maštanjima negoli u stvarnom životu*. U tom smislu ovaj obrambeni mehanizam može biti promatran kao kognitivna komponenta koja je u osnovi različitih psihopatoloških sindroma.

Slični rezultati dobiveni su u istraživanju Watsona (2002) u uzorku kanadskih studenata. Pokazalo se da su nezreli mehanizmi glavni prediktor simptoma psihopatologije mjerenih *Kratkim inventarom simptoma* (BSI). U tom istraživanju su kombinacije projekcije, premještanja, autistične fantazije, somatizacije i acting outa predstavljale je najjači obrazac prediktorskih varijabli. Osim kliničke i praktične značajnosti dobivenih rezultata, oni ujedno pokazuju da *Upitnik obrambenih stilova* (DSQ-40) ima zadovoljavajuću kongruentnu valjanost.

RASPRAVA I ZAKLJUČCI

Obrambeni mehanizmi predstavljaju konstrukt koji je presudan u kliničkom radu i razumijevanju složenih psiholoških procesa, a istovremeno je zbog svoje heterogenosti i teškoća u empirijskoj verifikaciji danas još uvijek vrlo nepopularan u eksperimentalnoj psihologiji. Stoga su pokušaji da se konstruiraju valjani mjerni instrumenti za ispitivanje obrambenih mehanizama od izuzetne važnosti.

Upitnik obrambenih stilova (DSQ-40) sadrži 40 tvrdnji koje opisuju 20 obrambenih mehanizama i 3 dominantna obrambena stila (zreli, neurotični i nezreli). Svaku tvrdnju ispitanici procjenjuju s obzirom na čestinu pojavljivanja opisanih ponašanja u njihovom svakodnevnom životu. Opisi obrambenih mehanizama u DSQ-40 usklađeni su s nomenklaturom u *Ljestvici obrambenog funkcioniranja* u DSM-IV klasifikaciji.

Ispitivanjem metrijskih karakteristika DSQ-40 dobiveni su

pokazatelji konzistentni onima koji su dobiveni i u dosadašnjim provjerama u drugim zemljama: tri subskale obrambenih stilova imaju niske pozdanosti tipa Cronbach alfa (za subskalu zrelih mehanizama taj koeficijent iznosi 0,52, za subskalu neurotskih mehanizama 0,50, a nezrelih 0,71). Faktorska struktura dobivena u ovom istraživanju također se razlikuje od originalne, ali je u skladu s nalazima dobivenim u drugim zemljama. Naime, čini se da se grupiranje čestica u ovom upitniku može bolje objasniti dvofaktorskom (zreli i nezreli mehanizmi) nego trofaktorskom solucijom (zreli, neurotični, nezreli).

Provjerom kongruentne valjanosti upitnika dobiveni su rezultati koji potvrđuju teorijske pretpostavke od kojih se krenulo pri konstrukciji ovog upitnika: različiti aspekti psihopatologije su značajno povezani sa nezrelim obrambenim stilom, pri čemu se osobito ističu kombinacije 6 mehanizama iz te skupine (devaluacija, autistična fantazija, projekcija, izolacija, somatizacija i acting out).

Iako je potrebna i daljnja provjera nekih drugih metrijskih karakteristika ovog upitnika (npr. konstruktna valjanost, validacija na drugim većim, te kliničkim uzorcima, test-retest pouzdanost i sl.) ovo istraživanje (osobito provjera kongruentne valjanosti) indicira da bi on mogao predstavljati koristan instrument za mjerenje obrambenih mehanizama, a njegovo daljnje usavršavanje će svakako pridonijeti boljoj empirijskoj verifikaciji ovog konstrukta.

Na kraju, treba napomenuti da ovo istraživanje ima određena ograničenja koja proizlaze iz činjenice da se radi o preliminarnim istraživanju

koje predstavlja prvi korak u validaciji ovog instrumenta u našoj populaciji. Također, ne smije se zanemariti i činjenica da u ovom istraživanju nisu uzeti u obzir brojni drugi relevantni faktori poput životnih okolnosti korištenja obrambenih mehanizama. Naime, treba imati na umu da se neki obrambeni mehanizmi ponašaju kao stabilne crte, dok drugi mogu u većoj mjeri biti pod utjecajem trenutnog stanja u kojem se osoba nalazi. Tako se pokazalo da nezreli stil je češći u interpersonalnim interakcijama romantične prirode, a rijetko se može registrirati u poslovnim odnosima (prema Zeigler-Hill i Pratt, 2007). Stoga će primarni zadatak budućeg istraživanja s ovim upitnikom biti provjera faktorske strukture, kao i ostalih psihometrijskih kvaliteta, na većem uzorku šireg dobnog raspona.

LITERATURA

1. Američka psihijatrijska udruga. DSM-IV: Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje. Jastrebarsko: Naklada Slap, 1996.
2. Andrews G, Pollock C, Stewart G. The determination of defense style by questionnaire. *Arch Gen Psychiatry* 1989; 46:455-460.
3. Andrews G, Singh M, Bond M. The Defence Style Questionnaire. *J Nerv Ment Dis* 1993; 181:246-256.
4. Besser A. Self- and best-friend assessments of personality vulnerability and defenses in the prediction of depression. *Social Behavior and Personality* 2004; 32:559-594.
5. Blaya C, Dornelles M, Blaya R, Kipper L, Heldt E, Isolan L, Bond M, Manfro GG. Do defense mechanisms vary according to the psychiatric disorder? *Rev Bras Psiquiatr* 2006; 28:179-183.
6. Blaya C, Kipper L, Heldt E, Isolan L, Ceitlin LH, Bond M, Manfro GG. Brazilian-Portuguese version of the Defense Style Questionnaire (DSQ-40) for defense mechanisms measure: a preliminary study. *Rev Bras Psiquiatr* 2004; 26:155-158.
7. Bond M, Perry JC. Long-term changes in defense styles with psychodynamic psychotherapy for depressive, anxiety and personality disorders. *Am J Psychiatry* 2004; 161:1665-1671.
8. Bond M. Empirical studies of defense style: relationships with psychopathology and change. *Harv Rev Psychiatry* 2004; 12: 263-278.
9. Bouchard G, Theriault VJ. Defense mechanisms and coping strategies in conjugal relationships: An integration. *Intl J Psychol* 2003; 38:79-90.
10. Chan DW. Defensive styles and psychological symptoms among Chinese adolescents in Hong Kong. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol* 1997; 32: 269-276.
11. Chavez-Leon E, Lara-Munoz MC, Ontiveros-Uribe MP. An empirical study of defense mechanisms in panic disorder. *Salud Mental* 2006; 29:15-22.
12. Cramer P. Coping and defense mechanisms: What's the difference. *J Pers* 1998; 66: 919-946.

13. Cramer P. Defense mechanisms and physiological reactivity to stress. *J Pers* 2003; 71:221-244.
14. Cramer P. Defense use and defense understanding in children. *J Pers* 2001; 69: 297-322.
15. Cramer P. The Defense Mechanism Inventory: A review research and dicussion of the Scales. *J Pers Assess* 1988; 52: 142-164.
16. Derogatis LR. Brief Symptom Inventory (BSI) – Administration, scoring and procedures manual. Minneapolis: NCS Pearson INC, 1993.
17. Ekehammar B, Zuber I, Konstenius ML. An empirical look at the Defense Mechanism Test (DMT): Reliability and construct validity. *Scand J Psychol* 2005; 46:285-296.
18. Eriksen HR, Olf M, Ursin H. The CODE: A revised battery for coping and defense and its relations to subjective health. *Scand J Psychol* 1997; 38:175-182.
19. Hayashi M, Miyake Y, Minakawa K. Reliability and validity of the Japanese edition of the Defense Style Questionnaire – 40. *Psychiatry Clin Neurosci* 2004; 58: 152-156.
20. La Cour P. Psychological Defenses of Danish Medical Students. *J Nerv Ment Dis* 2002; 190:22-26.
21. Lazarus RS, Folkman S. Stres, procjena i suočavanje. Jastrebarsko: Naklada Slap, 2004.
22. San Martini P, Roma P, Sarti S, Lingiardi V, Bond M. Italian Version of the Defense Style Questionnaire. *Compr Psychiatry* 2004; 45:483-494.
23. Shinha BK, Watson DC. Personality disorder clusters and the Defence Style Questionnaire. *Psychol Psychother* 2004; 77:55-66.
24. Soldz S, Vaillant GE. A 50-year longitudinal study of defense use among inner city men: A validation of the DSM-IV defense axis. *J Nerv Ment Dis* 1998; 186:104-111.
25. Steiner H, Araujo KB, Koopman C. The Response Evaluation Measure (REM-71): A new instrument for the measurement of defenses in adults and adolescents. *Am J Psychiatry* 2001; 158:467-473.
26. Trijsburg RW, Spijker AV, Van HL, Hesselink AJ, Duivenvoorden HJ. Measuring overall defensive functioning with the Defense Style Questionnaire: A comparison of different scoring methods. *J Nerv Ment Dis* 2000; 188:432-439.
27. Vaillant GE. Adaptive mental mechanisms: Their role in a positive psychology. *American Psychologist* 2000; 55: 89-98.
28. Watson DC, Shinha BK. Gender, age and cultural differences in the Defense Style Questionnaire – 40. *J Clin Psychol* 1998; 54:67-75.
29. Watson DC. Predicting psychiatric symptomatology with the Defense Style Questionnaire-40. *International Journal of Stress Management* 2002; 9: 275-287.
30. Zeigler-Hill V, Pratt DW. Defense styles and the interpersonal circumplex: The interpersonal nature of psychological defense. *Journal of Humanities and Social Sciences* 2007;